

AUTOREFERAT

Anna Dąbrowska

Uniwersytet Jagielloński, Wydział Filozoficzny, Instytut Pedagogiki, ul. Batorego 12, 31–135 Kraków

1. Miejsca pracy

2016–nadal: Uniwersytet Jagielloński, Wydział Filozoficzny, Instytut Pedagogiki

- do lutego 2022 roku: Zakład Teorii Wychowania i Opieki, pracownik naukowo-dydaktyczny oraz sekretarz zakładu;
- od marca 2022 roku: adiunkt w Zakładzie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji oraz sekretarz zakładu.

2011–2016: Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim, pracownik naukowo-dydaktyczny oraz dziekan Wydziału Pedagogiki i Nauk o Zdrowiu; współpraca na podstawie umowy o pracę, a następnie na podstawie umowy cywilnoprawnej.

2011–2012: Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu, pracownik naukowo-dydaktyczny oraz dziekan Wydziału Pedagogicznego.

2010–nadal: Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie, pracownik naukowo-dydaktyczny; współpraca na podstawie umowy cywilnoprawnej.

2008–2010: Wyższa Szkoła Umiejętności w Kielcach, pracownik naukowo-dydaktyczny oraz kierownik Katedry Pedagogiki, a następnie dziekan Wydziału Pedagogicznego.

2008–2010: Świętokrzyska Szkoła Wyższa w Kielcach, pracownik naukowo-dydaktyczny.

2004–2014: Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, pracownik naukowo-dydaktyczny; współpraca na podstawie umowy cywilnoprawnej.

2003–2005: Uniwersytet im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, filia w Radomiu; pracownik naukowo-dydaktyczny; współpraca na podstawie umowy cywilnoprawnej.

2. Wykształcenie

2008: doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie; tytuł rozprawy doktorskiej: *Rodzina dysfunkcjonalna w przestrzeni życiowej dorastających. Aspekty pedagogiczne*; promotor: dr hab. Franciszek Wojciechowski, prof. UJ. Recenzenci: prof. dr hab. Krystyna Marzec-Holka i prof. dr hab. Marek Konopczyński.

1990: magister pedagogiki, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego w Kielcach; tytuł pracy: *Różnice w zakresie dydaktycznego i społecznego funkcjonowania uczniów twórczych różnej płci*; promotor: dr hab. Irena Pufal-Struzik, prof. UJK.

2020: ukończenie całościowego, czteroletniego szkolenia psychoterapii systemowej, Ośrodek Szkoleń Systemowych w Krakowie.

2014: studia podyplomowe – *Zarządzanie instytucją oświatową w zreformowanym systemie edukacji*,
Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim.

3. Działalność naukowa – charakterystyka ilościowa

Mój dorobek naukowy po doktoracie obejmuje 49 prac, na które składają się następujące pozycje:

Rodzaj publikacji	Liczba publikacji	Liczba punktów (zgodnie z kryteriami określonymi przez ministerstwo w roku publikacji)
Monografie	6	185
Monografie współautorskie do 4 autorów (w tym on-line)	2	50
Członkostwo w redakcjach naukowych	2	10
Rozdziały w monografiach naukowych	16	95
Artykuły w czasopismach naukowych o różnej randze	18	397
Recenzje	1	1
Publikacje popularnonaukowe	2	0
Ogółem	47	738
Kierownictwo projektu z NCN (Miniatura 4)	1	100
Koordinacja lub kierownictwo projektu badawczego wyłanianego w procedurze konkursowej, a finansowanego ze środków zagranicznych europejskich (Europejski Fundusz Społeczny – EFS)	2	40
Ogółem	3	140
	Ogółem	878

4. Obszary zainteresowań i osiągnięć naukowo-badawczych

Moja działalność naukowo-badawcza skoncentrowana jest wokół dwóch obszarów: (1) rozpoznania sytuacji życiowej młodzieży w fazie adolescencji, której dorastanie przebiega w zróżnicowanych środowiskach rodzinnych (rodziny patologiczne, dysfunkcjonalne, migracyjne – rozłączone z powodu emigracji zarobkowej rodziców), oraz tworzenia modeli wsparcia dla tego typu rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem adolescentów; (2) poszukiwania rozwiązań i metod wychowania resocjalizującego nakierowanych na optymalizację systemu resocjalizacji instytucjonalnej młodzieży.

Od rozpoczęcia studiów w centrum mojej uwagi znajduje się rozpoznawanie problemów o istotnym społecznie znaczeniu, które dotyczą dorastającej młodzieży i jej rodzin, a także projektowania dla nich strategii działań wspierających. Jest to związane z moją pracą zawodową i aktywnością społeczną (świetlica szkolna, centra interwencji kryzysowej, stowarzyszenia i fundacje działające na rzecz rodzin w kryzysie), terapią pedagogiczną prowadzoną wśród dzieci i młodzieży z zaburzonymi zachowaniami, a także z doświadczeniami zdobytymi w trakcie kilkunastoletniej pracy w charakterze społecznego kuratora sądowego. Z tymi obowiązkami łączę pracę asystenta w kilku uczelniach (p. 1).

Doświadczenia zawodowe i wyniki badań dostępne w literaturze przedmiotu zainspirowały mnie do naukowych poszukiwań w obrębie rodzin patologicznych, dysfunkcyjnych, przeżywających kryzysy, w których wychowują się młodzi ludzie u progu dorosłości. Ten etap eksploracji trwał kilka lat – obejmuje okres pisania doktoratu oraz czas po doktoracie i mieści się w obszarze pedagogiki resocjalizacyjnej, a zarazem wpisuje się w pierwszy obszar moich zainteresowań naukowo-badawczych.

Badania do rozprawy doktorskiej zostały sfinansowane w ramach realizacji grantu promotorskiego (KBN nr N10703132/3899). Po uzyskaniu stopnia doktora zdecydowałam opublikować rezultaty badań z uwagi na ich nowatorski charakter. Wyniki zawarłam w cyklu publikacji nawiązujących do rozprawy doktorskiej, którym początek daje monografia pt. *Pedagogiczne aspekty percepcji siebie i przestrzeni życiowej przez młodzież z dysfunkcyjnych środowisk rodzinnych*. Cykl ten obejmuje: dwie monografie, pięć rozdziałów współautorskich w monografii oraz jeden artykuł w czasopiśmie punktowanym, a także jeden referat wygłoszony na konferencji międzynarodowej. Wybrane fragmenty rozprawy poddoktorskiej w niezmienionej formie opublikowałam w czasopiśmie jako artykuły naukowe.

Monografie:

- Dąbrowska A. (2009). *Pedagogiczne aspekty percepcji siebie i przestrzeni życiowej przez młodzież z dysfunkcyjnych środowisk rodzinnych*. Kielce: Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Umiejętności w Kielcach, 326 ss., ISBN 978-83-60880-81-4.
- Dąbrowska A. (2011). *Wizja perspektywicznego życia u dorastających z dysfunkcyjnych środowisk rodzinnych*. Ostrowiec Świętokrzyski: Wydawnictwo Stowarzyszenie Nauka Edukacja Rozwój, 158 ss., ISBN 978-83-89466-33-4.

Rozdziały w pracach zbiorowych:

- Dąbrowska A. (2009). Kobieta w systemie współcześnie uznawanych wartości [w:] T. Sakowicz, K. Gąsior (red.), *Kobieta w rodzinie – nadzieje i zagrożenia*. Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, s. 16–33, ISBN 978-83-7273-816-5.
- Dąbrowska A. (2009). Percepcja ustosunkowań adolescentów do rodziców w świetle pomiaru Metody Analizy Środowiska Rodzinnego autorstwa Marii Ryś [w:] J. Gorbaniuk, B. Parysiewicz (red.), *Rodzina wobec współczesnych wyzwań społeczno-kulturowych*. Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, ISBN 978-83-7363-841-9, s. 269–278.
- Dąbrowska A. (2011). Style funkcjonowania dorastających z dysfunkcyjnych środowisk rodzinnych w sytuacjach problemowych [w:] J. Sośnicka, J. Dobrołowicz (red.), *Troska o Innego*. Kielce: Towarzystwo Naukowe oraz Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, s. 379–390, ISBN 978-83-6077-741-1.
- Dąbrowska A. (2011). Hierarchia współcześnie preferowanych wartości na przykładzie rodzin dysfunkcyjnych i prawidłowo funkcjonujących [w:] J. Jęczeń, M.Z. Stepulak (red.), *Wartość i dobro rodziny*. Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, s. 277–285, ISBN 978-83-7702-260-3.
- Trafiałek E., Dąbrowska A. (2012). Charakter i stopień zaburzeń nieprzystosowania społecznego dorastających z dysfunkcyjnych środowisk rodzinnych [w:] J. Sztumski (red.), *Pokolenie wygranych?* Katowice: Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, s. 265–292, ISBN 978-83-7164-738-3.

Artykuły:

- Dąbrowska A. (2009). *Rodzina patologiczna w przestrzeni życiowej młodych – dorastających*. „Studia nad Rodziną” 13 (24–25), s. 205–213, ISSN 1429-2416.

Na dalszym etapie mojego rozwoju naukowo-badawczego poszerzałam zakres wiedzy dotyczący zróżnicowanych typów środowisk rodzinnych, w których wychowują się młodzi ludzie w fazie adolescencji. W tym aspekcie skoncentrowałam się na rodzinach migracyjnych (rozłączonych z powodu emigracji ekonomicznej rodzica/rodziców). Rozpoznanie ich specyfiki pozwoliło mi scharakteryzować sytuację życiową osób dorastających, a następnie sformułować adekwatne do ujawnionych problemów działania pomocowe. Proponuję holistyczny model wsparcia dla analizowanego typu rodzin, przy czym szczególny akcent kładę na rodzaj i zakres wsparcia dla wychowujących się w nich osób w okresie dojrzewania.

Wskazuję, że przemieszczanie ludności stało się jednym z najważniejszych przejawów procesu globalizacji, którego następstwem są istotne zmiany polityczne, gospodarcze, społeczne, ekonomiczne, a także kulturowe. Zauważam, że przeobrażenia społeczne, które są zjawiskiem pożądanym i świadczącym o postępie w rozwoju każdego kraju, powodują jednocześnie zmiany trudne, niezrozumiałe i nie zawsze korzystne dla funkcjonowania rodzin. Wiele rodzin nie jest do tych wyzwań przygotowanych: nie nadążają za nimi, nie radzą sobie z ich konsekwencjami. Podkreślam, że złożoność i zróżnicowanie migracji poakcesyjnych jest przedmiotem zainteresowania instytucji państwowych, organizacji pozarządowych, społeczeństwa, środków masowego przekazu, a także reprezentantów wielu dyscyplin naukowych, w tym pedagogiki, psychologii, socjologii, ekonomii, prawa.

Mając na uwadze wyżej wymienione problemy, opracowałam koncepcję badań dotyczących rozpoznania sytuacji życiowej osób dorastających z rodzin rozłączonych przestrzennie z powodu migracji zarobkowej rodziców lub rodzica i jednocześnie określiłam cel praktyczny. Realizacja procesu badawczego została sfinansowana ze środków UE w ramach otrzymanego grantu pt. *Eurodzieci. Diagnoza sytuacji rodzinnej i społecznej eurosierot z woj. świętokrzyskiego. Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu*; dostarczyła ona wyników, które pozwoliły na opracowanie zbioru publikacji.

Za ważną część działalności w ramach niniejszego projektu uznaję współpracę z badaczami z różnych ośrodków akademickich (UAM, UŚ, KUL, UKSW, UJK) oraz Ośrodkiem Rozwoju Edukacji przy MNiSW, z wydziałami oświaty w starostwach powiatowych, wojewódzkim kuratorem oświaty, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, sądowymi kuratorami rodzinnymi, pedagogami szkolnymi, a także organizacjami pozarządowymi (fundacje i stowarzyszenia). Kooperacja z naukowcami polega na konsultacjach, przygotowaniu narzędzi diagnostycznych, wykładach w czasie konferencji prezentujących wyniki badań, jak i ogólne rezultaty niniejszego projektu. Podejmuję także współdziałanie z otoczeniem społecznym, które koncentruje się na upowszechnianiu rekomendacji pedagogicznych wraz z prezentacją holistycznego modelu wsparcia dla rodzin migracyjnych. Moim zamierzeniem stało się bowiem dotarcie z efektami projektu do jak najszerszego kręgu odbiorców, aby

przybliżyć wiedzę na temat nowego (wówczas) oblicza polskich rodzin i wskazać na potencjalne zagrożenia wynikające z długotrwałej rozłąki dla psychospołecznego funkcjonowania rodzin, a szczególnie wychowujących się w nich nastolatków.

Cykl publikacji związany z realizacją przedsięwzięcia *Eurodzieci. Diagnoza sytuacji rodzinnej i społecznej eurosierot z woj. świętokrzyskiego. Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu* wpisuje się w pierwszy obszar moich zainteresowań naukowo-badawczych i obejmuje w sumie: dwie monografie, z których jedna zawiera wyniki badań z realizacji projektu, dwie monografie współautorskie (on-line), dwa rozdziały w pracach zbiorowych, dziewięć artykułów naukowych (jeden w czasopiśmie z listy European Reference Index for the Humanities – ERIH). Ponadto wyniki badań zostały upowszechnione w formie: referatów wygłoszonych na konferencjach międzynarodowych i krajowych; sesji posterowej; wykładów poprowadzonych w Łotwie w Uniwersytecie Dyneburskim (łot.: Daugavpils) w ramach Erasmus+ oraz w Kijowie w Akademii Bezpieczeństwa i Ochrony Zdrowia w trakcie zajęć ze studentami kierunku pedagogika w ramach stażu naukowego.

Monografie:

- Dąbrowska A. (2016). *Rodzina migracyjna w przestrzeni życiowej dorastających. Holistyczny model wsparcia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 325 ss., ISBN 978-83-01-18966-2.
- Dąbrowska A. (2011). *Sytuacja rodzinna i społeczna dzieci rodziców migrujących zarobkowo z województwa świętokrzyskiego. Publikacja podsumowująca projekt*. Kielce: Akademia Przedsiębiorczości, 282 ss.

Monografie współautorskie:

- Dąbrowska A., Gołek B., Szumilas E.M. (2018). *Uczniowie z rodzin migracyjnych w szkole*. Seria Profilaktyka. Warszawa: Wydawnictwo Ośrodek Rozwoju Edukacji MEN, 146 ss. (wydanie II rozszerzone (on-line)).
- Dąbrowska A., Szumilas E.M. (2017). *Uczniowie z rodzin migracyjnych w szkole*. Seria Profilaktyka. Warszawa: Wydawnictwo Ośrodek Rozwoju Edukacji MEN, 104 ss. (wydanie I (on-line)).

Rozdziały w pracach zbiorowych:

- Dąbrowska A. (2017). Rodzina rozłączona przestrzennie w obszarze wsparcia instytucjonalnego. Kontekst systemowy [w:] K. Czykiera, T. Sosnowski, T. Bajkowski (red.), *Wartości – edukacja – przemiany. Inspiracje dla teorii i praktyki społecznej*. Białystok: Wydział Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, s. 265–278, ISBN 978-83-6599-702-9.
- Dąbrowska A., Ryś M., Dobrowolska-Wesołowska M. (2016). *Examining the roles performed by a child in alcoholic families* [w:] Gumanitarnyj Korpus, Wypusk 6. Ukraina, Kijów: Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. M.P. Dragomanowa, s. 244–252, ISBN 978-966-924-255-6.

Artykuły:

- Dąbrowska A. (2016). *Rodzina w ujęciu teorii systemowej. Relacje interpersonalne w rodzinach migracyjnych*. Ukraina, Chersoń. „Theoretical and Applied Researches in the Field of Pedagogy, Psychology and Social Sciences”, s. 10–18, ISSN 978-966-916-105-5.

- Dąbrowska A., Dobrowolska-Wesołowska M. (2016). *Family in times of change. Selected aspects of migrant families against the background of socio-cultural transformation of the European Union*. Czechy, Hradec Kralove: „[AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research](#)” 6, s. 294–302, ISSN 1804-7890.
- Dąbrowska A. (2016). *Rodzina transnarodowa w percepcji dzieci i dorastających – analiza porównawcza. Prezentacja wyników badań*. „Studia Edukacyjne” 39, s. 249–269, ISSN 1233-6688.
- Ryś M., Dąbrowska A., Wesołowska M. (2016). *Educational Attitudes and Social Competences and Hope for Success of Adolescent Children*. Rumunia, Albi Iulia: „The Journal of Learning, Development and Community” 1, s. 67–77, ISSN 2537-4354.
- Dąbrowska A. (2016). *Rodzina transnarodowa. Pozytywne i negatywne konsekwencje rozłąki przestrzennej*. „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa” 30, s. 327–337, ISSN 1899-3524.
- Dąbrowska A. (2016). *Rola szkoły oraz instytucji edukacyjnych ukierunkowana na działalność w obszarze zapewniania pomocy i wsparcia uczniom z rodzin migracyjnych*. „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa” 32, s. 201–211, ISSN 1899-3524.
- Dąbrowska A. (2016). *Wybrane modele wsparcia społecznego dla rodzin w kryzysie. Rekomendacje dla działań pomocowych ukierunkowanych na rodziny migracyjne*. „Studia nad rodziną” 36, s. 115–132, ISSN 1429-2416.
- Dąbrowska A. (2016). *Recenzja książki Zygmunta Baumana pt. „Obcy u naszych drzwi”*. „Studia Edukacyjne” 40, ISSN 1233-6688.
- Szpringer M., Dąbrowska A. (2011). *Misja dziadków w rodzinach XXI wieku – nowe role, wyzwania, oczekiwania*. „Studia nad Rodziną” 15, 1–2 (28–29), s. 247–254, ISSN 1429-2416.

Inne:

- Dąbrowska A., Banach-Marek J. (2017). *Więzi w rodzinach migracyjnych z perspektywy dorastających – sesja posterowa, Międzynarodowy Kongres Rodziny, Budowanie więzi w małżeństwie i w rodzinie*. Warszawa: Uniwersytet im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Dąbrowska A. (2015). *Prowadząca panel dyskusyjny: Dorosłe dzieci migrantów zarobkowych – ocena eurosieroctwa z perspektywy czasu, konferencja naukowa: XIII Świętokrzyskie Dni Profilaktyki, Rodzina wspólną troską*. Kielce: Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach.

W trakcie rozwoju naukowego uświadomiłam sobie konieczność wychodzenia poza wąskie ramy uprawianej dyscypliny. Skutkiem tego rozpoczęłam wdrażanie interdyscyplinarnego podejścia do zgłębianych zagadnień, koncentrujących się wokół sytuacji życiowej adolescentów wychowujących się w środowiskach instytucjonalnych, a następnie skupiłam się na poszukiwaniu rozwiązań i metod wychowania nakierowanych na optymalizację systemu resocjalizacji młodzieży niedostosowanej społecznie.

Znajduje to odzwierciedlenie w zaprojektowanym przeze mnie kolejnym wyzwaniu badawczym, które dotyczy wychowanków przebywających w młodzieżowych ośrodkach socjoterapii (MOS), młodzieżowych ośrodkach wychowawczych (MOW) i zakładach poprawczych (ZP). Studia nad literaturą przedmiotu, a także współpraca z kadrą pedagogiczną i młodzieżą w tych placówkach kierują

moją aktywność na poszukiwanie rozwiązań problemów będących istotnym społecznie wyzwaniem. Podjęłam próbę opracowania innowacyjnej metody wychowawczo-resocjalizacyjnej w pracy z młodzieżą przebywającą w instytucjach wychowawczych i resocjalizacyjnych. Koncepcję odnoszącą się do tej problematyki zaliczam do **drugiego obszaru moich zainteresowań badawczych**, który uważam za ważny ze względu na wkład, jaki wnosi w rozwój pedagogiki resocjalizacyjnej.

Zgodnie z powyższym, opracowałam projekt badawczy oparty na kryteriach twórczej resocjalizacji. Wyzaczyłam cel poznawczy – zdiagnozowanie aktualnej sytuacji życiowej oraz postaw w komponentach: intelektualnym, emocjonalnym, działaniowym będących w dyspozycji dorastającej młodzieży w warunkach wychowania instytucjonalnego. Cel praktyczny obejmował z kolei próbę opracowania innowacyjnych oddziaływań resocjalizacyjnych, które nazywam modelem pracy edukacyjno-wychowawczej z nieletnimi. Stanowi on alternatywę dla aktualnie stosowanych metod pracy resocjalizacyjnej w placówkach wychowawczych i resocjalizacyjnych¹.

W listopadzie 2011 roku w procedurze konkursowej wyłoniony został mój autorski badawczo-wdrożeniowy projekt o charakterze innowacyjnym (pn. *Drogowskaz życiowy*), na którego realizację otrzymałam grant w wysokości niemal dwóch milionów złotych. Projekt realizowany był w Wyższej Szkole Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim, a poszczególne jego etapy przebiegały początkowo w woj. świętokrzyskim, a następnie na terenie całego kraju. Kierowanie przeze mnie tym przedsięwzięciem trwało trzy lata; składało się ono z następujących etapów: (1) diagnoza problemu społecznego, czyli sytuacji życiowej (rodzinnej); (2) opracowanie innowacji – innowacyjne oddziaływania resocjalizacyjne – autorski model pracy edukacyjno-wychowawczej z nieletnimi; (3) testowanie skuteczności zaproponowanej innowacji za pomocą eksperymentu pedagogicznego; (4) ewaluacja przygotowanego modelu pracy; (5) upowszechnienie w Polsce i poza jej granicami wyników badań oraz roli nowatorskiej metody dla praktyki pedagogicznej.

Opracowana innowacja – autorski model pracy edukacyjno-wychowawczej z nieletnimi – składa się z sześciu etapów - warsztatów kompetencji społecznych, które zostały ujęte jako jeden spójny cykl szkoleń: (1) nauka pływania; (2) doskonalenie nauki pływania i zdobycie karty pływackiej; (3) nadanie uprawnień młodszego ratownika WOPR; (4) wyposażenie w kompetencje i umiejętności ratownika pierwszej pomocy przedmedycznej; (5) nadanie uprawnień sternika motorowodnego; (6) wyposażenie w umiejętności do opieki nad osobami niepełnosprawnymi poruszającymi się na wózkach inwalidzkich. Na zakończenie każdego etapu szkolenia uczestnicy – młodzież niedostosowana społecznie – otrzymują dokumenty potwierdzające nabyte kompetencje i umiejętności.

W prezentowanym projekcie badawczo-wdrożeniowym pełniłam funkcję kierowniczkę. Zadania w ramach tej funkcji obejmowały: (1) przygotowanie procesu badawczego / opracowanie metodologii badań; (2) wybór narzędzi oraz opracowanie niestandardyzowanych narzędzi badawczych; (3)

¹ Koncepcja badawczo-aplikacyjna wpisała się w wytyczne konkursu ogłoszonego w 2010 roku przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju (Priorytet IX, nr PI/9.2/PO KL), którego celem były innowacje społeczne. Temat innowacyjny: Wspieranie uczniów o indywidualnych/specjalnych potrzebach edukacyjnych.

opracowanie innowacyjnych oddziaływań resocjalizacyjnych (modelu pracy edukacyjno-wychowawczej z nieletnimi); (4) rekrutacja i szkolenie wychowanków MOW, MOS i ZP (około 300 osób) oraz kadry pedagogicznej do etapu testowania innowacji – modelu pracy edukacyjno-wychowawczej – na podstawie eksperymentu pedagogicznego; (5) zorganizowanie i nadzorowanie realizacji etapów projektu (diagnoza sytuacji rodzinnej, rozpoznanie zasobów młodzieży, opracowanie metody edukacyjno-wychowawczej, testowanie innowacyjnej metody na podstawie eksperymentu pedagogicznego, który trwał 10 miesięcy – jeden rok szkolny); (6) opracowanie i analiza wyników badań przed etapem testowania (przed rozpoczęciem eksperymentu pedagogicznego) i po jego zakończeniu; (7) opracowanie autorskiej monografii podsumowującej realizację projektu; (8) przygotowanie i prowadzenie konferencji naukowej prezentującej rezultaty projektu, ze szczególnym uwzględnieniem wyników uzyskanych na podstawie eksperymentu pedagogicznego; (9) opracowanie publikacji współautorskiej z zakresu metod resocjalizacji młodzieży nieprzystosowanej społecznie; (10) przygotowanie kilku artykułów naukowych upowszechniających wyniki diagnozy (pierwszy etap realizacji projektu) oraz efekty eksperymentu pedagogicznego, który zgodnie z założeniami powinien wykazać, czy i na ile u wychowanków zachodzą zmiany postaw po nabyciu nowych kompetencji społecznych, czyli *de facto*: po zwiększeniu puli zasobów osobistych i społecznych będących w dyspozycji młodzieży uczestniczącej w eksperymencie.

Przy realizacji projektu współpracowałam z badaczami reprezentującymi kilka uczelni, w tym:

(1) UKSW i UŚ: wybór narzędzi badawczych; (2) KUL: pomoc w koordynowaniu etapu testowania – eksperyment pedagogiczny – innowacyjnych metod pracy z nieletnimi; (3) UAM: przygotowanie publikacji pod redakcją; (4) *Pedagogium* Wyższa Szkoła Nauk Społecznych: upowszechnienie wyników badań i innowatorskiej metody pracy z nieletnimi w formie warsztatów i wykładów w kilku MOW w Polsce.

Projekt zakończył się przeprowadzeniem ewaluacji zarówno całości przedsięwzięcia, jak i wypracowanej innowacji przez eksperta Polskiego Towarzystwa Ewaluacyjnego. Kryteria ewaluacji odnośnie do autorskiego modelu pracy edukacyjno-wychowawczej z nieletnimi (innowacyjnych oddziaływań resocjalizacyjnych), które oceniają adekwatność, efektywność, skuteczność i trwałość efektów pracy wskazanych innowacji, zostały zweryfikowane pozytywnie. Ogólna ocena eksperta wyniosła 4,5.

Analizy dokonane na podstawie eksperymentu pedagogicznego pokazują, że wyposażenie młodzieży w nowe umiejętności społeczne, skutkujące powiększeniem puli zasobów osobistych i społecznych u wychowanków, przyczynia się do zmian w zakresie postaw w komponentach: emocjonalnym, działaniowym (najwyższy wynik) i intelektualnym (najniższy wynik). U osób badanych wzrasta samoocena globalna, samoocena ogólna (niespecyficzna), samoocena w sferze poznawczo-intelektualnej i samoocena w sferze społeczno-moralnej. W literaturze wskazuje się, że komponenty te warunkują poziom doświadczania dobrostanu psychicznego przez człowieka. Niniejsze ustalenia stają się bodźcem do kontynuacji badań z omawianego zakresu.

Rezultaty empiryczne i wdrożeniowe innowacyjnego projektu testującego stanowią podstawę jednotematycznego cyklu publikacji, na który składają się: jedna autorska monografia (zawiera wyniki badań, w tym ewaluacji oraz inne materiały z realizacji projektu), dwie publikacje współautorskie pod redakcją, cztery artykuły, z których trzy opublikowane są w formie rozdziałów w pracach zbiorowych, oraz jeden w czasopiśmie punktowanym, ponadto dwie publikacje popularnonaukowe, zawierające strategię wdrażania autorskiego modelu pracy edukacyjno-wychowawczej oraz informacje o założeniach i efektach badawczo-wdrożeniowych zrealizowanego projektu, a także dziesięć referatów wygłoszonych na konferencjach międzynarodowych i krajowych. Poniższe publikacje oraz wygłoszone rezultaty stanowią efekt realizacji jednego z celów projektu (wymaganego przez instytucję ogłaszającą konkurs): upowszechnianie wyników badań w Polsce i poza jej granicami. Zgodnie z wytycznymi, upowszechnianie powinno być w formie artykułów naukowych, konferencji, warsztatów itp.

Monografia:

- Dąbrowska A. (2014). *Innowacyjne Oddziaływania Resocjalizacyjne. Autorski model pracy edukacyjno-wychowawczej z nieletnimi*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, ISBN 978-83-01-18001-1, 150 ss.

Publikacje pod redakcją:

- Skuza A., Pierścińska-Maruszewska A., Dąbrowska A. (red.) (2014). *Profilaktyka społeczna w rodzinie i szkole. Wybrane zagadnienia*. Warszawa: Pedagogium Wyższa Szkoła Nauk Społecznych (seria Resocjalizacja Polska, ISSN 2081-3767).
- Ambrozik W., Dąbrowska A. (red.) (2014). *Innowacje w resocjalizacji*. Warszawa: Pedagogium Wyższa Szkoła Nauk Społecznych, ISBN 978-83-62902-16-3, 128 ss.

Rozdziały w pracach zbiorowych:

- Dąbrowska A. (2014). *Percepcja własnej sytuacji życiowej przez jednostki nieprzystosowane społecznie na przykładzie wychowanków MOS, MOW i ZP* [w:] I. Bieńkowska, I. Fajfer-Kruczek (red.), *Resocjalizacja, probacja, praca penitencjarna*, t. 1, Cieszyn: Wydawnictwo Arka, ISBN 978-83-931587-4-4, s. 121–137.
- Kieszowska A., Dąbrowska A. (2014). *Inkluzyjno-katalaktyczny wymiar procesu resocjalizacji nieletnich* [w:] W. Ambrozik, A. Dąbrowska (red.), *Innowacje w resocjalizacji*. Warszawa: Pedagogium Wyższa Szkoła Nauk Społecznych, ISBN 978-83-62902-16-3, s. 29–52.
- Kieszowska A., Dąbrowska A. (2014). *Przywracanie zaburzonej równowagi między dążeniem jednostki resocjalizowanej do utrzymania własnej autonomii a oczekiwaniami społeczeństwa* [w:] I. Bieńkowska, I. Fajfer-Kruczek (red.), *Resocjalizacja, probacja, praca penitencjarna*, t. 1, Cieszyn: Wydawnictwo Arka, ISBN 978-83-931587-4-4, s. 97–114.

Artykuły:

- Giza T., Dąbrowska A. (2016). *Potrzeby edukacyjne młodzieży niedostosowanej społecznie oraz ich zaspokajanie – na podstawie edukacyjno-wychowawczego modelu pracy z nieletnimi*. „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa” 31, ISSN 1899-3524, s. 213–230.

Publikacje popularnonaukowe:

- Dąbrowska A. (2012). *Strategia wdrażania projektu innowacyjnego testującego „Drogowskaz życiowy”*. Ostrowiec Świętokrzyski: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Biznesu i Przedsiębiorczości, 31 ss.
- Dąbrowska A. (2013). Informator o założeniach i efektach badawczo-wdrożeniowych projektu innowacyjnego testującego *Drogowskaz życiowy: Innowacyjne oddziaływania resocjalizacyjne drogowskazem życiowym dla młodzieży nieprzystosowanej społecznie*. Ostrowiec Świętokrzyski: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Biznesu i Przedsiębiorczości, 105 ss.

Rezultaty przeprowadzonego przeze mnie eksperymentu pedagogicznego stały się inspiracją do dalszego poszukiwania rozwiązań i metod wychowania resocjalizującego, nakierowanych na optymalizację systemu resocjalizacji instytucjonalnej młodzieży (drugi obszar moich zainteresowań badawczych). Na podstawie tych kryteriów opracowałam kolejny proces badawczy. Postanowiłam odnieść się do założeń psychologii pozytywnej, istnieje bowiem potrzeba rezygnacji z jednostronnego podejścia, skupionego na deficytach i oddziaływaniach naprawczych; zamiast tego postuluję koncentrację na mocnych stronach jednostki oraz na wywoływaniu u niej pozytywnych emocji i kształtowaniu zalet. Taki stan powoduje u człowieka rozwój dobrostanu psychicznego, a doświadczanie zwiększonego poziomu tego zasobu osobistego wpływa na lepsze funkcjonowanie psychospołeczne.

Opracowanie koncepcji poprzedziłam studiami nad literaturą przedmiotu, która uwypukla rolę dobrostanu psychicznego jako istotnego zasobu osobistego warunkującego jakość funkcjonowania psychospołecznego człowieka. Kieruję uwagę na fakt, że im wcześniej rozpocznie się działania sprzyjające rozwojowi dobrostanu człowieka, tym większe korzyści osiągnie on w dorosłym życiu w obszarze funkcjonowania psychospołecznego. Uwzględniam stanowiska badaczy, którzy podkreślają, że szczęśliwi ludzie mają bardziej satysfakcjonujące relacje, widoczne w trwałych przyjaźniach, w stabilnych małżeństwach, w zachowaniach prospołecznych w postaci pomagania innym, a także w prawidłowym wypełnianiu funkcji rodzicielskich. Odwołując się do nielicznych jak dotychczas w Polsce wyników badań z analizowanego zakresu oraz opierając się na założeniach psychologii pozytywnej, zakładam, że wzmacnianie zasobów osobistych (ze szczególnym skierowaniem uwagi na rozwój dobrostanu psychicznego) i społecznych u młodzieży niedostosowanej społecznie może przyczynić się do zwiększenia efektywności resocjalizacji młodzieży.

W celu realizacji zaplanowanego przedsięwzięcia naukowego, w tym sfinansowania badań, skierowałam wniosek do Narodowego Centrum Nauki o przyznanie grantu w ramach konkursu Miniatura 4. Projekt, pt. *Zasoby osobiste i społeczne młodzieży w instytucjonalnym wychowaniu resocjalizacyjnym* został oceniony pozytywnie i otrzymałam dofinansowanie na przeprowadzenie badań ilościowych i jakościowych (NCN 2020/04/X/HS6/00348).

Celem nadrzędnym projektu stało się określenie stanu zasobów osobistych i społecznych u wychowanków w kontekście poziomu dobrostanu psychicznego oraz oddziaływań resocjalizacyjnych w trakcie pobytu w młodzieżowym ośrodku wychowawczym (MOW). Celem badań ilościowych (I etap realizacji projektu) było ustalenie, w jaki sposób zasoby osobiste i społeczne nieletnich wiążą się z ich dobrostanem psychicznym. Na podstawie wyników badań ilościowych zaprojektowałam badania

jakościowe (II etap realizacji projektu), których celem jest pogłębione rozpoznanie podobieństw i różnic w zakresie posiadanych zasobów psychospołecznych w kontekście oddziaływań wychowawczych (zwiększających efektywność resocjalizacji w MOW) w grupach wychowanków o skrajnych poziomach dobrostanu psychicznego.

Szczegółowy plan badań obejmuje 10 wywiadów indywidualnych (IDI): 5 z wychowankami o najniższym i 5 z wychowankami o najwyższym poziomie dobrostanu psychicznego wyznaczonym na podstawie wyników profilowania latentnego). Następnie zakładam przeprowadzenie wywiadów fokusowych (FGI) wśród 48 wychowanków (6 grup po 8 wychowanków): 3 grupy o najniższym i 3 grupy o najwyższym poziomie dobrostanu psychicznego.

Badania zrealizowałam w sześciu MOW w południowo-wschodniej Polsce (patrz: s. 140–145 monografii wskazanej niżej jako główne osiągnięcie naukowe), wśród 327 wychowanek/wychowanków. Przeprowadziłam je za zgodą nieletnich oraz ich rodziców/opiekunów prawnych, badania zostały zaopiniowane przez Komisję ds. Etyki Badań Naukowych przy Wydziale Filozoficznym UJ.

Rezultaty badań ilościowych uzyskanych w trakcie realizacji wskazanego projektu stanowiły podstawę do opracowania kilku artykułów naukowych.

Artykuły:

- Dąbrowska A., Marek-Banach J., Zimbardo P., Łopatkiewicz A., Wysocka E. (2022). *Time perspective and experience of depression, stress, and loneliness among adolescents in youth educational centres*. „Przegląd Badań Edukacyjnych” 36 (1), s. 91–119, ISSN 1895-4308.
- Dąbrowska A. (2022). *Nowe trendy w resocjalizacji. Rola perspektywy czasowej w projektowaniu pracy z nieletnimi w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych (MOW)*. „Psychologia Wychowawcza” 23, s. 23–35, ISSN 0033-2860.
- Dąbrowska A., Marek-Banach J., Zimbardo P. (2021). *Temporal Perspective and Mental Functioning of Socially Maladjusted Youth Held in Conditions of Institutional Isolation*. „Problemy Opiekuńczo -Wychowawcze” 10 (605), s. 53–67, doi: 10.5604/01.3001.0013.9121.

Za ważne elementy realizacji moich zainteresowań badawczych, wskazanych w dwóch zaprezentowanych obszarach, uważam:

- konsekwencję w rozpoznawaniu problematyki dotyczącej sytuacji życiowej oraz zasobów osobistych i społecznych osób dorastających, których wychowanie i rozwój przebiegają w różnych typach środowisk rodzinnych (patologie, dysfunkcje, kryzysy spowodowane migracją ekonomiczną rodziców) i instytucjonalnych (MOS, MOW, ZP);
- skuteczność w pozyskiwaniu środków finansowych z programów UE na realizację badań;
- dbanie o rozwój warsztatu metodologicznego w aspekcie poznawczym, a także aplikacyjnym, czego wynikiem są rekomendacje dla praktyki pedagogicznej, powstałe na bazie wielopłaszczyznowych analiz;
- opracowanie i przeprowadzenie eksperymentu pedagogicznego (trwającego dziesięć miesięcy) z udziałem ponad stu wychowanków z sześciu placówek wychowawczych i resocjalizacyjnych;

- opracowanie dwóch nowatorskich modeli pracy, z których pierwszy jest formą wsparcia dla adolescentów i rodziców z rodzin rozłączonych przestrzennie z powodu migracji ekonomicznej, drugi zaś – modelem pracy edukacyjno-wychowawczej z nieletnimi przebywającymi w placówkach wychowawczych i resocjalizacyjnych;
- zainteresowanie projektem badawczym i podjęcie współpracy z profesorem Philipem Zimbardo z Uniwersytetu Stanforda w USA; współpraca rozpoczęła się od konsultacji odnośnie do narzędzia badawczego jego autorstwa (*Time perspective – short version*), które zastosowałam w badaniach w ramach Miniatura 4, a kolejnym jej efektem stały się dwa współautorskie artykuły naukowe, w których jestem pierwszym autorem;
- włączenie do współpracy badaczy z różnych ośrodków akademickich w Polsce, a także praktyków pracujących z młodzieżą niedostosowaną społecznie zarówno w kraju, jak też poza jego granicami;
- współdziałanie z otoczeniem społecznym, zaangażowanym w pracę na rzecz młodzieży niedostosowanej społecznie (placówki resocjalizacyjne, kuratoria oświaty, ORE, kuratorzy sądowi, organizacje pozarządowe);
- nawiązanie kontaktu i podjęcie współpracy z fundacją Exodus z Mediolanu (działającej m.in. na rzecz młodzieży i osób dorosłych zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym), których efektem było: wizyta studyjna oraz rewizyta działaczy z tej organizacji w Polsce; podpisanie porozumienia pomiędzy moją uczelnią a fundacją w celu przygotowania ponadnarodowego projektu badawczego złożonego do NCBR w 2016 roku; przygotowanie międzynarodowej konferencji naukowej;
- przekroczenie granic pomiędzy dyscyplinami i subdyscyplinami, a zarazem łączenie nauki z praktyką pedagogiczną, co wynika z humanistycznej troski o drugiego człowieka
- podejmowanie działalności charytatywnej o charakterze pomocowym na rzecz rodzin i młodzieży przeżywających złożone sytuacje życiowe.

5. Wskazanie osiągnięcia naukowego z art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.).

Monografia wskazana jako główne osiągnięcie naukowe powstała na podstawie rezultatów badań ilościowych, pozyskanych w wyniku realizacji projektu NCN – Miniatura 4.

Tytuł osiągnięcia naukowego stanowiącego postępowanie habilitacyjne:

Zasoby osobiste i społeczne a dobrostan psychiczny wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych.

Dąbrowska Anna (2022). *Zasoby osobiste i społeczne a dobrostan psychiczny wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 354 ss. (w tym bibliografia i indeks nazwisk).

Recenzent wydawniczy: prof. zw. dr. hab. Wiesław Ambrozik.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym *Zasoby psychospołeczne człowieka w świetle podstawowych założeń teoretycznych*, wprowadzam w problematykę zasobów osobistych i społecznych na podstawie założeń teoretycznych. Wyjaśniam znaczenie terminu „zasoby” i jego etiologię, wskazuję na jego interdyscyplinarny charakter i uzasadniam rolę zasobów w psychospołecznym funkcjonowaniu człowieka oraz w pokonywaniu kryzysów życiowych. Na potrzeby badań wyróżniam podział na dwie grupy zasobów: osobiste i społeczne (relacyjne). Podkreślam ich znaczenie dla prawidłowego rozwoju człowieka w fazie adolescencji. Na podstawie przeglądu literatury pokazuję ich związek z procesami resocjalizacji/readaptacji społecznej u osób dorosłych (więźniów). Jednocześnie podkreślam brak tego rodzaju analiz w polskiej pedagogice resocjalizacyjnej w odniesieniu do młodzieży, której okres dorastania przebiega w warunkach izolacji instytucjonalnej.

Przybliżam złożenia teoretyczne fazy adolescencji zgodnie z koncepcją Erika Eriksona oraz kontynuatora jego myśli, Jamesa Marcii. Decyduję się na zaprezentowanie teorii właśnie tych badaczy, ponieważ wyróżniają oni i akcentują uwarunkowania psychospołecznego rozwoju jednostki ludzkiej w odniesieniu do jej mocnych stron (zasobów osobistych i zasobów społecznych), podkreślając ich rolę w rozwiązywaniu kryzysów, co pozostaje spójne z problematyką niniejszej monografii. Dzięki temu pragnę skierować uwagę na rangę problemu rozwoju psychospołecznego adolescenta w warunkach jego separacji od społeczeństwa.

Prezentuję także założenia jednej z najbardziej znanych koncepcji opisujących rolę zasobów w psychospołecznym funkcjonowaniu człowieka – teorię zachowania zasobów (*Conservation of Resources Theory* – COR) Stevana Hobfolla (1989), której głównym celem jest wyjaśnienie zachowania jednostki w sytuacjach problemowych, łączących się z doświadczaniem stresu. Pokazuję, że zasoby osobiste i społeczne odgrywają pod tym względem szczególną rolę, ponieważ dzięki nim u człowieka w fazie dojrzewania pojawia się optymistyczna perspektywa poradzenia sobie z niejednorodnymi trudnościami. Uściślam, że kategorię zasobów osobistych i społecznych można także zastosować w bardziej szerokim znaczeniu, jako zbiór wewnętrznych i zewnętrznych możliwości, które posiada jednostka, decydujących o zmianie jej funkcjonowania psychospołecznego. Podejście to jest zgodne z dominującą na świecie i jednocześnie niedocenianą w Polsce tendencją do odchodzenia od koncentracji na negatywnych aspektach funkcjonowania jednostki niedostosowanej – na rzecz dostrzegania u niej mocnych stron, czyli zasobów.

Celowość zmiany tego trendu uzasadniam na przykładzie założeń modelu dobrego życia (*Good Lives Model* – GLM), które wyłaniają się z psychologii pozytywnej i wyznaczają wskazany wyżej kierunek postępowania resocjalizacyjnego. Tę koncepcję zestawiam z wiodącym do niedawna modelem ryzyka (*Model Risk – Need – Responsivity* – RNR) i zaznaczam, że teorie te nie wykluczają się, lecz

uzupełniają. Dzięki takiemu dopełnieniu diagnoza w resocjalizacji może się odnosić do rozpoznania zasobów, deficytów bądź blokad rozwojowych, co uwidaczniam w swoich badaniach.

Tym samym akcentuję założenia dynamicznie rozwijającej się teorii psychologii pozytywnej, zgodnie z którą wiedzę o słabościach i niepowodzeniach człowieka należy uzupełnić o zrozumienie jego mocnych stron. Zasoby są bowiem pomocne człowiekowi nie tylko w wyrównaniu mankamentów, lecz także w rozpoznaniu swoich możliwości i potencjałów. Motywują zatem do samorozwoju oraz umożliwiają doświadczanie wysokiego poziomu spełnienia i satysfakcji z życia. Uwydatniam stanowisko badaczy, że pozytywne emocje mogą się stać podstawową siłą człowieka, którą należy uwzględnić w badaniach nad jego rozwojem. Przybliżam analizy, które wskazują na dodatni związek między zdrowiem psychicznym (doświadczaniem pozytywnych uczuć i zadowolenia z życia) a funkcjonowaniem psychospołecznym. Wskazuję ponadto, że ważnym aspektem psychologii pozytywnej jest jednocześnie jej aplikacyjne zastosowanie w związku z optymalizacją ludzkiego życia.

Tym samym kieruję uwagę na konieczność i zarazem możliwość zmiany myślenia o metodach resocjalizacji młodzieży poddanej wychowaniu instytucjonalnemu. Istnieją przesłanki, że dzięki zastosowaniu nowego podejścia w pracy z nieletnimi staną się oni produktywni, a wynikające z tego odczuwanie zadowolenia i szczęścia pozwoli im z powodzeniem wychodzić z życiowych kryzysów. Nie pomijam jednak, że nastolatki doświadczają stresu, zaburzeń psychicznych, braku relacji itp.

Zaprezentowane stanowiska stanowią punkt wyjścia kolejnego rozdziału, pt. *Zasoby psychospołeczne nieletnich jako podstawa modyfikowania dobrostanu psychicznego*. Rozpaczam od zobrazowania sytuacji psychospołecznej młodych ludzi w warunkach separacji od zewnętrznych środowisk życia. Uzasadniam, że mają oni ograniczone możliwości dysponowania zwiększoną pulą zasobów psychospołecznych z uwagi na doświadczanie złożonych kryzysów, wśród których wymieniam: wspomnienia z życia w dysfunkcyjnej i patologicznej rodzinie; rozwój biologiczny; przebywanie w izolacji od społeczeństwa; obcowanie z grupą rówieśniczą, której organizacja nie uwzględnia przesłanek istotnych z perspektywy rozwoju nastolatka – jest on pozbawiony możliwości decydowania, z kim chce przebywać; trud emocjonalny, którego przyczyna tkwi w niepowodzeniach edukacyjnych; wejście w konflikt z prawem i uczestniczenie w rozprawach sądowych; skomplikowane emocje związane z koniecznością zaakceptowania orzeczenia sądu rodzinnego o zastosowaniu środka wychowawczego w postaci umieszczenia w MOW.

Zestawiam wyniki badań zogniskowanych wokół problemów z obszaru pedagogiki resocjalizacyjnej, które uwzględniają kwestie zasobów osobistych i społecznych jednostek poddanych procesowi resocjalizacji. Charakteryzuję stanowiska czołowych przedstawicieli pedagogiki, pionierów w myśleniu o człowieku w kontekście jego potencjałów. Przedstawiam założenia Heleny Radlińskiej, która wyznacza w polskiej pedagogice kierunek diagnozy skoncentrowany na mocnych stronach jednostki i rodziny – nazywa je *silami społecznymi*. Takie podejście koncentruje się na humanistycznej trosce o drugiego człowieka i, jako wciąż aktualne, znajduje zastosowanie w pokrewnych subdyscyplinach i dyscyplinach z obszaru nauk społecznych. Należy do nich między innymi pedagogika

resocjalizacyjna, która czerpie z dorobku Czesława Czapowa. Badacz uwypukla rolę diagnozy pozytywnej i działań uczynniających (aktywizujących, wzmacniających) w odniesieniu do ujawnionych potencjałów jednostki niedostosowanej społecznie. Stwierdza, że jeśli zostaną wyeliminowane blokady rozwoju i człowiek uświadomi sobie własną sprawczość w osiągnięciu celów i realizacji znaczących wartości, przejawy zaburzeń przestają pełnić jakkolwiek rolę w zaspokajaniu potrzeb w sposób destrukcyjny.

Zaznajamiam jednocześnie ze stanem badań nad zasobami osób poddanych procesowi resocjalizacji. Wśród prezentowanych zagadnień są między innymi: relacje skazanych z najbliższą rodziną; poziom inteligencji osadzonych kobiet i porównanie jej z poziomem inteligencji kobiet na wolności; rozpoznanie zasobów psychospołecznych osób osadzonych opuszczających zakłady karne; rola zasobów tkwiących w naturalnym środowisku życia jako potencjału dla wczesnej resocjalizacji młodzieży zagrożonej niedostosowaniem lub niedostosowanej; praca kuratora sądowego w efektywności procesu resocjalizacji; dobro dziecka w procesie resocjalizacji, przy jednoczesnym wskazaniu zasobów dotyczących ochrony dziecka, które tkwią w obowiązujących uregulowaniach prawnych i współczesnych koncepcjach pedagogiki resocjalizacyjnej; modyfikowanie tożsamości przez autorefleksję podejmowaną w kontekście nawiązywanych interakcji społecznych; znaczenie zasobów tkwiących w rodzinie dla efektywności procesu resocjalizacji i wiele innych.

Zaprezentowane analizy dowodzą, że brakuje opracowań odwołujących się do założeń psychologii pozytywnej, które uwydatniałyby rolę mocnych stron młodzieży w procesie ponownej socjalizacji. Uzasadniam, że o ile tematyka „zasobności” i jej związku z efektywnością resocjalizacji jest dość dobrze wyjaśniona w przypadku osób dorosłych (więźniów), o tyle wciąż pozostaje niewyjaśniona w odniesieniu do nastolatków poddanych wychowaniu instytucjonalnemu.

Na podstawie tak sformułowanych wniosków przybliżam resocjalizacyjne wartości zasobów osobistych, a następnie zasobów społecznych (relacyjnych), które są ważne z uwagi na specyfikę fazy rozwoju osób dorastających oraz warunki życia, w których dokonują się procesy ich transformacji. Tym samym pokazuję potencjał resocjalizacyjny posiadanych przez nastolatków zasobów lub przeciwnie – uwidaczniam zagrożenia dla pomyślnego zakończenia procesu ponownego uspołecznienia. Podkreślam istotę zastosowania zasady rozpoznawania mocnych stron człowieka, bez pomijania jego deficytów bądź blokad rozwojowych.

W oparciu o powyższe przesłanki oraz przegląd literatury przedmiotu prezentuję zagadnienie dobrostanu psychicznego i uzasadniam potrzebę rozwoju tego zasobu osobistego dla łagodzenia negatywnych skutków stresujących zdarzeń życiowych oraz zapobiegania rozwojowi problemów psychologicznych i behawioralnych. Tym samym uwydatniam jego wpływ na zwiększenie efektywności pracy resocjalizacyjnej. Co ważne, w okresie dorastania widoczna jest redukcja ogólnego poziomu zadowolenia z życia, a młodzież poddana resocjalizacji instytucjonalnej jest dziesięć razy bardziej narażona na wzrost zaburzeń psychicznych, w tym dużej depresji, a także pogłębiających się zaburzeń w zachowaniu – w porównaniu z młodzieżą z ogólnej populacji. Ustalenia te jednoznacznie

wskazują na pilną potrzebę projektowania oddziaływań resocjalizacyjnych dla młodzieży, bazujących na metodach pracy, które rozwijają dobrostan psychiczny.

Na podstawie założeń modelu dobrego życia (GLM), które uprawniają do uwzględniania w diagnozie zarówno mocnych stron, jak i deficytów rozwojowych, wskazuję także na rolę natężenia symptomów depresji i wyjaśniam, że jest to choroba psychiczna, której szczytowy poziom nasilenia objawów przypada na okres środkowej i późnej fazy adolescencji, czyli dotyczy wieku, w jakim są wychowankowie MOW. Podkreślam, że wczesne rozpoznanie (dzieciństwo i wiek młodzieńczy) objawów depresji ogranicza ryzyko dużej depresji w wieku dorosłym.

Ujawniam też wpływ stresu na rozwój adolescentów. Wyjaśniam, że to trudny stan emocjonalny, odczuwany ze zwiększoną siłą przez nastolatków, a jeśli staje się nadmierny i długotrwały, jego odczuwanie może skutkować dysfunkcjami psychicznymi, co w szczególnych przypadkach prowadzi do zaburzeń osobowości. Kieruję uwagę na istotny fakt, że wzrost odczuwanego przez nastolatków stresu jest utożsamiany z redukcją zasobów i tym samym obniża poziom doświadczania dobrostanu psychicznego, co niepomyślnie rokuje odnośnie do postępów resocjalizacyjnych.

Pokazuję także potencjał resocjalizacyjny rzadko uwzględnianego w badaniach młodzieży niedostosowanej społecznie zasobu osobistego, jakim jest perspektywa czasu (unikalność tego typu diagnozy pokierowała mnie do zaproponowania współpracy profesorowi Philipowi Zimbardo, który jest najbardziej znanym autorem narzędzia do badania perspektyw czasowych - *Zimbardo Times Perspective*). Wartość analiz odnośnie do perspektyw czasu wynika z faktu, że sposób, w jaki człowiek postrzega czas, determinuje jakość jego funkcjonowania niemal we wszystkich dziedzinach życia. Ponadto badacze ujawniają silne związki pomiędzy przynależnością do określonej perspektywy czasu (rozumianej jako względnie trwała dyspozycja podmiotowa) a dobrostanem psychicznym, którego poziom odczuwania łączy się z lepszym funkcjonowaniem psychospołecznym jednostki.

Nie sposób pominąć także zasobów społecznych (relacyjnych), które charakteryzują się resocjalizacyjnym potencjałem. Wśród nich wymieniam samotność i wyjaśniam jej rolę w analizowanym kontekście. Wskazuję, że osoby dorastające są szczególnie narażone na nieprzyjemne emocje wynikające z braku relacji społecznych. Przywołuję stanowiska badaczy, którzy argumentują, że z poczuciem samotności u nastolatków jest związana szeroka gama zaburzeń. Poziom doświadczania samotności obniża także poczucie szczęścia, subiektywnego samopoczucia oraz ma konsekwencje związane z motywacją do nauki i osiągnięciami edukacyjnymi. Analizy te przemawiają więc za uznaniem samotności jako istotnego zasobu społecznego (relacyjnego), decydującego o redukcji doświadczania dobrostanu psychospołecznego i jednocześnie psychospołecznego funkcjonowania nastolatków.

Wśród zasobów społecznych ujawniam potencjał resocjalizacyjny potrzeby przynależności. Podkreślam, że jest ona jedną z elementarnych ludzkich potrzeb, a w okresie adolescencji ma nieocenione znaczenie dla wielopłaszczyznowego rozwoju. Zadowolenie z faktu posiadania relacji jest

miernikiem rozwoju psychospołecznego nastolatków, co wpływa na efekty wychowawcze i resocjalizacyjne.

Przybliżam również istotę wsparcia społecznego (potrzeba wsparcia i poszukiwanie wsparcia) jako ważnego zasobu społecznego (relacyjnego), istotnego z perspektywy okresu dorastania. Uzasadniam, że jest ono traktowane jako najbardziej podmiotowy aspekt zasobów społecznych, eksponuje bowiem znaczenie własnej aktywności nastolatków. Prezentowane rodzaje wsparcia oznaczają gotowość do nawiązania relacji z rówieśnikami (potrzeba wsparcia) oraz świadczą o mobilizacji do poszukiwania relacji (poszukiwanie wsparcia). Interesujące jest więc to, czy i na ile młodzież posiada tego typu kompetencje (ważne rozwojowo) w warunkach resocjalizacji instytucjonalnej.

Na zakończenie rozdziału teoretycznego zaznaczam rolę kapitału społecznego jako zasobu zewnętrznego jednostki, który jest źródłem sieci powiązań (więzi); przynosi to korzyści zarówno dla pojedynczych osób, jak i grupy. Podkreślam, że zgromadzenie kapitału społecznego jest możliwe jedynie dzięki relacjom. W rozważaniach pokazuję ów zewnętrzny zasób jednostki jako umiejętność czerpania wsparcia z relacji w ramach określonej wspólnoty, przynależności do konkretnej grupy społecznej. Ponadto przybliżam stanowiska najważniejszych przedstawicieli koncepcji kapitału społecznego: Roberta Putnama, Francisa Fukuyamy, Pierre'a Bourdieu, Jamesa S. Colemana.

W rozdziale trzecim, zatytułowanym *Młodzieżowe ośrodki wychowawcze jako przestrzeń kształtowania zasobów psychospołecznych resocjalizowanych nieletnich*, dokonuję charakterystyki placówek MOW w kontekście założeń i organizacji wynikających z Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (u.p.n.) z dnia 26 października 1982 r., która obowiązywała w czasie przygotowania prezentowanej monografii (od 1 września 2022 r. zaczęła obowiązywać Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich [Dz.U. z 2022 r., poz. 1700]. Zastąpiła ona dotychczasową Ustawę z dnia 26 października o postępowaniu w sprawach nieletnich [Dz.U. z 1982 r., nr 35, poz. 228]). Przybliżam zawarte w niej cele, które realizowane są przez określone ośrodki wychowawcze w sytuacjach, które ustawa wymienia jako okoliczności świadczące o demoralizacji nieletniego lub popełnieniu przez niego czynu karalnego. Zaznaczam, że istota uregulowań prawnych u.p.n. wskazuje na warunki, jakie powinny zostać spełnione odnośnie do pracy wychowawczej w MOW, aby zagwarantować efektywność readaptacji społecznej. Pokazuję, jakie działania podejmują MOW w celu przygotowania wychowanków do funkcjonowania w społeczeństwie zgodnie z przyjętymi w nim normami.

Dokonuję krytycznej analizy tych placówek. Wskazuję, że funkcjonują one w oparciu o przepisy, zasady i metody pracy, które nie przystają do wymagań współczesności. Podkreślam, że praca wychowawcza w MOW nie uwzględnia potrzeb adolescentów, które są ważne z perspektywy zadań rozwojowych. Podkreślam rozbieżność pomiędzy charakterem placówek (izolacyjne) a ustawowym, wyznaczonym głównym celem do zrealizowania (wtórna socjalizacja). Dysharmonia ta świadczy o paradoksalności systemu. Ujawnia się bowiem aberracja polegająca na tym, że ponowna socjalizacja

(resocjalizacja) nastolatków odbywa się w odłączeniu od naturalnych środowisk życia, czyli po prostu w izolacji od społeczeństwa.

Krytyczną opinię na temat funkcjonowania MOW prezentuje także Rzecznik Praw Dziecka. Swoją ocenę formułuje na podstawie sporządzonej listy uchybień w kwestiach merytorycznych i organizacyjnych. Stają się one podstawą do określenia wskaźników standardów pedagogicznych decydujących o postępach resocjalizacyjnych w odniesieniu do nieletnich przebywających w MOW.

Prezentację MOW kończę wnioskiem, że najbardziej zasadne byłoby zlikwidowanie tych placówek, ponieważ wyniki badań podłużnych pokazują, że dłuższe okresy izolacji instytucjonalnej nie zmniejszają wskaźników ponownego wejścia w konflikt z prawem i odwrotnie – separacja od społeczeństwa może zwiększyć przyszłe zaangażowanie przestępcze. Zaznaczam jednak, że wprowadzenie takiej reformy wymaga systemowych rozwiązań, które są czasochłonne i dotyczą zmiany prawa. Dlatego też uważam, że wobec braku innych możliwości należy uczynić tyle, ile jest możliwe w obowiązujących ramach organizacyjno-prawnych. Na podstawie sformułowanych wniosków wskazuję pilną potrzebę wprowadzenia zmian w funkcjonowaniu MOW. Uznaję, że kluczowa jest koncentracja na metodach pracy z młodzieżą. Podstawy do wyznaczenia kierunku i rodzaju przeobrażeń w resocjalizacji instytucjonalnej nieletnich upatruję w efektach realizacji zaprojektowanego przeze mnie procesu badawczego.

Niniejszym, opierając się na wcześniej omówionych przesłankach teoretycznych, przedstawiam założenia metodologiczne autorskich badań, które z jednej strony uzupełniają braki w nauce, z drugiej zaś dostarczają podstaw aplikacyjnych, istotnych z perspektywy unowocześnienia oddziaływań resocjalizacyjnych. Prezentuję przedmiot badań, którym uczyniłam zasoby osobiste i społeczne (relacyjne) oraz ich związek z dobrostanem psychicznym u nieletnich w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych (MOW). Tym samym otwieram przestrzeń do wzbogacenia wiedzy z zakresu pedagogiki resocjalizacyjnej i nakreśliłam tło teoretyczne zaprojektowanych badań, uzasadniam powody wyboru określonych zmiennych i wskazuję cel diagnozy, która zmierza do rozpoznania zasobów osobistych i społecznych młodzieży.

Badania umiejscawiam w konkretnej wspólnotie (wychowankowie MOW), ramach społecznych (placówka wychowawcza typu resocjalizacyjnego) i w określonym czasie (w trakcie oddziaływania środka wychowawczego w postaci umieszczenia w MOW).

Następnie uszczegóławiam etapy analiz, wśród których wymieniam: (1) charakterystykę zasobów psychospołecznych (osobistych i społecznych) ze względu na cechy socjodemograficzne; (2) ukazanie modelu zależności pomiędzy cechami socjogeograficznymi, poszczególnymi zasobami osobistymi i zasobami społecznymi a dobrostanem psychicznym; (3) określenie wzajemnych relacji pomiędzy poszczególnymi zasobami osobistymi i społecznymi oraz utworzenie profili zasobów.

W kolejnych krokach wskazuję na ustalone cele: poznawczo-teoretyczny i praktyczny, problemy badawcze i hipotezy, układ zmiennych wraz z ich charakterystyką, metody i narzędzia badawcze, metody analizy statystycznej, organizację i przebieg badań, a także charakterystykę badanej grupy.

Aby osiągnąć zaprojektowane cele (teoretyczno-poznawczy i praktyczny – użyteczny, patrz: s. 4, 7 autoreferatu), formułuję problem badawczy, który przyjmuje postać pytania: jaki jest układ wzajemnych relacji między cechami socjodemograficznymi, poszczególnymi zasobami osobistymi, zasobami społecznymi oraz poziomem dobrostanu psychicznego u wychowanków MOW?

W nawiązaniu do zaprezentowanej w rozdziałach teoretycznych literatury przedmiotu oraz określonego na jej podstawie problemu głównego formułuję siedem pytań szczegółowych (s. 118 monografii). Główna hipoteza badawcza zakłada, że istnieją zależności pomiędzy poszczególnymi zasobami osobistymi i zasobami społecznymi a poziomem dobrostanu psychicznego, które zmieniają się ze względu na cechy socjodemograficzne wychowanków MOW.

Kolejny etap koncentruje się na prezentacji zmiennych wraz z ich operacjonalizacją. Podkreślam, że rezygnuję z podziału zmiennych na niezależne i zależne, gdyż w kontekście porównawczym, odnoszącym się do pierwszego i drugiego etapu analiz, rola poszczególnych zmiennych jest różna, co wyjaśniam w ich opisie (s. 125–132 monografii). Uszczegółowiając: różnica dotyczy dobrostanu psychicznego, który w pierwszym i drugim etapie analiz pełni rolę zmiennej zależnej. Ponadto, dla etapu trzeciego nie określam kierunku relacji między zmiennymi, ponieważ etap ten dotyczy współzależności między zmiennymi o charakterze zależności zwrotnych.

Następnie dokonuję zestawienia zmiennych i wybranych do ich pomiaru wskaźników odnoszących się do: (1) danych ilościowych jako wyników zastosowanych skal; (2) danych ilościowych i jakościowych pozyskanych z analizy dokumentów; (3) danych ilościowych i jakościowych pozyskanych na podstawie autorskiego kwestionariusza ankiety.

Przyjęty projekt badawczy wpisuje się w diagnostyczno-weryfikacyjny model badań oparty na strategii badań ilościowych. Zastosowano w nim metodę sondażu diagnostycznego, wykorzystując następujące techniki badawcze: ankietę, skalowanie (pomiar z wykorzystaniem skal) i analizę dokumentów. Narzędziami służącymi do zebrania materiału badawczego były: (1) kwestionariusz ankiety (opracowanie własne) – posłużył do zbadania wybranych cech socjodemograficznych i innych cech pozwalających dokonać charakterystyki badanej grupy; (2) skale pomiarowe (standaryzowane i niestandaryzowane) – posłużyły do rozpoznania zasobów osobistych i społecznych (relacyjnych); (3) przewodnik do analizy dokumentów – posłużył do zbadania wybranych elementów teczek osobowych wychowanków MOW (s. 132–138 monografii).

Wyjaśniam, że dostęp do standaryzowanych narzędzi zastosowanych w niniejszych badaniach nie jest ograniczony wymogiem posiadania uprawnień psychologicznych. Zgodnie z obowiązującymi zasadami dostępu do narzędzi psychologicznych są one przeznaczone również dla badaczy reprezentujących inne dyscypliny i grupy zawodowe. Jedynym kryterium dostępu do tych narzędzi są ukończone studia wyższe (minimum) magisterskie.

Kolejny fragment rozdziału metodologicznego dotyczy opisu metod analiz statystycznych. Wyjaśniam, że do ich przeprowadzenia wykorzystano program IBM SPSS Statistics 25.0. Na potrzeby analiz przyjęto poziom istotności $\alpha = 0,05$. Prezentuję także metody statystyczne, które pozwalają ustalić

statystyki opisowe wskazujące na miary tendencji centralnej i dyspersji, a następnie wyjaśniam, że miary te służą do charakterystyki rozkładu wyników w badanej populacji młodzieży.

W kwestii organizacji i przebiegu badań wskazuję między innymi na otrzymanie opinii Komisji ds. Etyki Badań Naukowych (nr. UJ 221.0032.6.2021) odnośnie do zasad etycznych zaprojektowanego procesu badawczego.

W ostatniej części rozdziału dokonuję charakterystyki grupy badawczej: uczestnikami badań było 327 wychowanków z sześciu MOW (dziewczeta i chłopcy) w wieku 13–18 lat, którzy decyzją sądu rodzinnego przebywają w placówkach zlokalizowanych na terenie południowo-wschodniej Polski. Wyjaśniam, że ostatecznie do analiz zakwalifikowano dane od 311 osób (38 dziewcząt oraz 273 chłopców); powody tej decyzji uzasadniam w tekście (s. 141–145 monografii).

Po przedstawieniu założeń metodologicznych przechodzę do prezentacji wyników badań, które zamieszczam w rozdziale piątym, zatytułowanym *Zasoby osobiste i społeczne nieletnich w MOW w świetle badań własnych*. Treść tej części monografii zawiera odpowiedź na sformułowany problem główny i problemy szczegółowe, odnosi się bowiem do zasobów osobistych i społecznych wychowanków MOW w kontekście wzmacniania ich dobrostanu psychicznego. Tym samym przedstawiam stan zasobów psychospołecznych będących w dyspozycji młodzieży w niecodziennych okolicznościach, wyznaczonych pobytem w placówce resocjalizacyjnej (izolacją od zewnętrznych środowisk).

Na początku dokonuję prezentacji elementarnych statystyk dla przyjętych zmiennych, charakteryzujących zasoby osobiste i społeczne nieletnich, a następnie przedstawiam wyniki badania, które koncentrują się na wyodrębnieniu profili badanych nieletnich na podstawie ich zasobów osobistych. Wyniki analizy pozwalają stwierdzić, że na podstawie kilku zmiennych (dobrostan psychiczny, natężenie symptomów depresji, natężenie odczuwanego stresu, perspektywy czasu) jest możliwe zaklasyfikowanie badanych do trzech autonomicznych grup, które charakteryzują się zbliżonymi wynikami i statystycznie istotnie różnią się od siebie. Profilom-skupieniom nadaję nazwy korespondujące ze stanem (posiadaną pulą) zasobów osobistych będących w dyspozycji nieletnich sprofilowanych do każdej z grup: Optymiści stanowią 32,2%; Pesymiści – 47,3%, a Zrównoważeni – 20,6% badanej populacji. Wyróżniam też najważniejszy (negatywna przeszłość – *past-negative*) i najmniej ważny (poziom odczuwanego stresu) predyktor różnicujący grupy. Następnie porównuję skupienia dotyczące zasobów osobistych pod względem zasobów społecznych i ujawniam, że przeprowadzona analiza wykazuje statystycznie istotne różnice pomiędzy wyodrębnionymi skupieniami w odniesieniu do wszystkich ujętych w badaniach zasobów społecznych.

W kolejnym kroku pokazuję wyniki badań, które mają na celu wyodrębnienie profili badanych nieletnich na podstawie ich zasobów społecznych. Podobnie jak w przypadku przedstawionych wyżej zasobów osobistych, na podstawie kilku zmiennych (samotność ogólna, samotność rodzinna, samotność rówieśnicza, potrzeba przynależności, wsparcie społeczne [potrzeba wsparcia i poszukiwane wsparcie], postrzegana samotność w społeczności MOW [bez względu na odczuwaną własną samotność przez

osobę badaną], relacje rówieśnicze w społeczności MOW) jest możliwe zaklasyfikowanie badanych do trzech autonomicznych grup: Samotnicy – 35,7%; Zintegrowani – 33,4%; Umiarkowanie Zintegrowani – 30,9% badanej populacji. Najważniejszym predyktorem okazuje się samotność ogólna, a najmniej ważnym – relacje rówieśnicze w społeczności MOW. Porównanie skupień dotyczących zasobów społecznych pod względem zasobów osobistych wykazało statystycznie istotne różnice między trzema profilami-skupieniami w zakresie wszystkich wyróżnionych do badań zasobów osobistych.

Następnie prezentuję analizy odnoszące się do zasobów osobistych i społecznych w zależności od cech socjodemograficznych, takich jak: płeć, wiek, miejsce zamieszkania badanych, rodzaj MOW, długość pobytu w placówce, powód umieszczenia w MOW. Wyniki ujawniły statystycznie istotne różnice między cechami socjodemograficznymi dotyczącymi powodów umieszczenia w MOW a zasobami osobistymi i zasobami społecznymi badanych. Jedynie między nastolatkami, którzy trafili do MOW z powodu kilkukrotnego braku promocji do następnej klasy, a wychowankami, którzy zostali skierowani do ośrodków z innych powodów, nie ujawniono statystycznie istotnych różnic.

Na kolejnym etapie prezentacji analiz rozstrzygam, czy i w jakim stopniu cechy socjodemograficzne, poszczególne zasoby osobiste i zasoby społeczne warunkują poziom doświadczanego przez wychowanków dobrostanu psychicznego. Badania te przeprowadzono w celu ustalenia, które z zasobów osobistych i społecznych są predyktorem dobrostanu psychicznego. Jako predyktory do modelu regresji liniowej wprowadzono: płeć, wiek, rodzaj ośrodka, długość pobytu w MOW, powód skierowania do placówki jako zmienne kontrolne, a także poszczególne zasoby osobiste. Wyniki pokazują, że istotnymi predyktorami dobrostanu psychicznego spośród zmiennych kontrolnych są: wagarowanie oraz brak zainteresowania ze strony rodziców. Natomiast istotnymi predyktorami dobrostanu psychicznego spośród zasobów osobistych są: poziom natężenia symptomów depresji, nasilenie odczuwanego stresu, perspektywa przyszłości (*future time*) oraz negatywny wymiar przeszłości (*past-negative*) (tabela 16, s. 197 monografii).

Następnie przedstawiam model regresji wyjaśniający poziom dobrostanu psychicznego na podstawie zasobów społecznych. Przeprowadzona analiza pokazuje, że istotnymi predyktorami dobrostanu psychicznego spośród zmiennych kontrolnych są: długość przebywania w ośrodku, wiek badanych, wagary i popełnienie czynu karalnego jako powód umieszczenia w MOW. Z kolei istotnymi predyktorami spośród zasobów społecznych są: samotność ogólna, samotność rodzinna, poszukiwanie wsparcia oraz samotność w społeczności MOW (tabela 17, s. 200 monografii).

W końcowym etapie analiz podejmuję próbę skonstruowania modelu całościowego, uwzględniającego zarówno zasoby osobiste, jak i społeczne. Przeprowadzona analiza wykazuje, że statystycznie istotnymi predyktorami dobrostanu psychicznego są następujące zmienne: wagary jako powód umieszczenia w MOW, poziom nasilenia stresu, przyszła perspektywa czasu (*future time*), negatywny wymiar przeszłości (*past-negative*) (tabela 18, s. 203 monografii).

W następnej kolejności przybliżam wyniki korelacji między zasobami osobistymi i społecznymi młodzieży, a także wskazuję kierunek oraz siłę tych zależności. Na podstawie analiz ujawniam szereg

statystycznie istotnych różnic (s. 205 monografii). Dzięki zastosowaniu analizy skupień w odniesieniu do zasobów psychospołecznych (łącznie osobistych i społecznych) prezentuję wyodrębnione profile-skupienia, którym nadaję nazwy korespondujące z „zasobnością” osób w całej badanej populacji: Niskozasobni – 43,1%; Zasobni – 35,0%; Umiarkowanie Zasobni – 21,9%.

W ostatniej części opisywanego rozdziału dokonuję weryfikacji hipotez i wyjaśniam wyniki badań. Interpretacji tych dokonuję w oparciu o literaturę przedmiotu. Podkreślam, że potwierdza się hipoteza główna (s. 122, s. 192), a także hipotezy szczegółowe: piąta (s. 125, s. 225–229) i szósta (s. 125, s. 229–240). Natomiast częściowo potwierdzają się hipotezy: pierwsza (s. 122, s. 192), druga (s. 122–123, s. 200–209), trzecia (s. 123–124, s. 209–216) i czwarta (s. 124, s. 216–225). Zaprezentowane w piątym rozdziale dane pozwalają na sformułowanie rekomendacji dla praktyki pedagogicznej w zakresie kierunków doskonalenia działalności resocjalizacyjnej w MOW.

Rozdział szósty, kończący monografię, nosi tytuł: *Podsumowanie. Koncepcja resocjalizacji nieletnich poprzez rozwijanie dobrostanu psychicznego*. Powstał on w wyniku realizacji założeń celu praktycznego (użytecznego). Niniejszym, przedstawiam propozycje zmian w obszarze metod oddziaływań resocjalizacyjnych. Wyjaśniam, że założenia psychologii pozytywnej, w tym modelu dobrego życia (*Good Lives Model* – GLM), powinny stanowić podstawę działalności diagnostycznej i post diagnostycznej, ponieważ kryteria te stwarzają interesującą perspektywę dla rozwoju pedagogiki resocjalizacyjnej. Podkreślam, że zaproponowana koncepcja wynika z potrzeby zdecydowanego odejścia od negatywnych, patologicznych aspektów dotyczących młodzieży i z konieczności naprawiania tego, co jest u niej niewłaściwe. Wskazuję także na kontrowersje wokół funkcjonowania MOW, ponieważ nielogiczne jest prowadzenie procesu wtórnej socjalizacji w odłączeniu od społeczeństwa.

Uwydatniam stanowiska badaczy, którzy stwierdzają, że resocjalizacja nieletnich w ramach instytucji jest hipokryzją i kamuflażem, co jednocześnie zaświadcza o jej pozornym charakterze. Zgadzam się także z ich oceną, która opiera się na przekonaniu o dużym zaniedbaniu w pedagogice resocjalizacyjnej, wynikającym ze stagnacji praktyki, pomimo rozwoju teorii. Uwypuklam koncepcje podkreślające potrzebę wdrożenia do procesu wychowania instytucjonalnego nieletnich wizji uspołecznienia systemu resocjalizacji. Zaznaczam jednak, że zaprezentowane stanowiska wymagają systemowych przeobrażeń w obszarze organizacyjnym i metodycznym, które muszą być zatwierdzone na poziomie Ministerstwa Edukacji i Nauki.

Tymczasem, wskazane przeze mnie rozwiązania mogą bezzwłocznie zostać wprowadzone do praktyki resocjalizacyjnej, ponieważ potrzebują przeobrażeń jedynie w obszarze orientacji aksjologiczno-teleologicznej kadry pedagogicznej zatrudnionej w MOW. Zmiana optyki polega na przyjęciu założeń psychologii pozytywnej. Zgodnie z tym proponuję koncepcję resocjalizacji nieletnich poprzez wzmacnianie mocnych stron wychowanków w celu rozwijania ich dobrostanu psychicznego. Ponadto, formułuję adekwatne do wskazanej koncepcji oddziaływania wychowawczo-resocjalizacyjne,

odnoszące się do wszystkich zasobów ujętych w badaniach. Następnie prezentuję realne przykłady metod pracy wychowawczej, które z sukcesem stosowane są na świecie.

Na zakończenie dzielę się refleksją, że rezultaty przeprowadzonej wielowymiarowej diagnozy przynoszą nowe pytania, zapewniając tym samym możliwość kolejnych eksploracji. Na tej podstawie formułuję przesłanki dla przyszłych, longitudinalnych badań, których celem będzie empiryczna weryfikacja modelu ukazującego, w jaki sposób zasoby osobiste i społeczne wychowanków wiążą się z poziomem ich dobrostanu psychicznego, umożliwiając modyfikowanie efektywności procesów resocjalizacyjnych/readaptacyjnych.

Walory monografii wskazanej jako główne osiągnięcie naukowe polegają przede wszystkim na:

- podjęciu problematyki, która nie była dotychczas przedmiotem analiz na gruncie polskiej pedagogiki resocjalizacyjnej, tj.: rozpoznanie mechanizmu, na podstawie którego zasoby osobiste i społeczne wychowanków MOW modyfikują poziom dobrostanu psychicznego jako zasobu istotnego w kontekście poprawy funkcjonowania psychospołecznego człowieka; jednocześnie pozwala to zakładać, że dobrostan psychiczny jest zasobem zwiększającym efektywność resocjalizacji;
- uwzględnieniu w diagnozie oraz w działalności post diagnostycznej założeń psychologii pozytywnej oraz teorii zachowania zasobów, co świadczy o przekroczeniu granic pomiędzy dyscyplinami naukowymi;
- uwypukleniu mankamentów w funkcjonowaniu MOW, wśród których najważniejsze dotyczą pilnej potrzeby odejścia od tradycyjnych, behawioralnych koncepcji korygowania deficytów rozwojowo-kulturowych u młodzieży i skoncentrowania się na jej zasobach; wynika to z założenia, że nadmierne skupienie się na deficytach doprowadza do utrwalenia się u nieletnich przekonania, że są mało wartościowi, zaburzeni, naznaczeni wieloma wadami, co redukuje poziom doświadczania dobrostanu psychicznego i tym samym ogranicza efektywność oddziaływań resocjalizacyjnych;
- zaprezentowaniu alternatywnej metody pracy z nieletnimi – *koncepcji resocjalizacji nieletnich poprzez rozwijanie dobrostanu psychicznego* – wpisującej się we współczesne, z powodzeniem stosowane na świecie kierunki wdrażania i doskonalenia oddziaływań resocjalizacyjnych w odniesieniu do osób niedostosowanych społecznie;
- opracowaniu rekomendacji dla metod pracy, zmierzających do wzmocnienia poszczególnych zasobów osobistych i społecznych (ujętych w badaniach) istotnych dla okresu adolescencji, które zwiększają szanse na pomyślne zakończenie procesu resocjalizacji;
- wyselekcjonowaniu na podstawie światowej literatury konkretnych metod pracy, zmierzających do rozwoju dobrostanu psychicznego, które w zaprezentowanej postaci mogą być implementowane do praktyki pedagogicznej w MOW; spełnia to warunek bezzwłocznego

podjęcia interwencji w zmianie metod pracy wychowawczej z nieletnimi, które zwiększają efektywność resocjalizacji instytucjonalnej;

- zaprezentowaniu analiz będących wynikiem systematycznego poszerzania obszaru badawczego, odnoszącego się do poszukiwania bardziej efektywnych metod pracy z młodzieżą poddaną wychowaniu instytucjonalnemu; źródłem niniejszych ustaleń są rezultaty eksperymentu pedagogicznego (sprzed dwunastu lat), które wskazują na rolę eksponowania mocnych stron wychowanków w zwiększaniu potencjału resocjalizacyjnego.

W latach 2007–2022 brałam czynny udział w licznych konferencjach i seminariach naukowych oraz spotkaniach z przedstawicielami wielu ośrodków akademickich w celu wymiany doświadczeń badawczych, a także przygotowania artykułów naukowych.

W 2012 roku odbyłam wizytę studyjną we Włoszech na zaproszenie Fundacji Exodus. Celem wizyty było zapoznanie się z funkcjonowaniem placówek resocjalizacyjnych i ośrodków leczenia uzależnień dla młodzieży i osób dorosłych, a także rozwiązań dotyczących resocjalizacji w środowiskach otwartych.

W 2013/2014 we współpracy z *Pedagogium* WSNS w Warszawie, przeprowadziłam cykl dwudniowych seminariów naukowo-szkoleniowych oraz warsztatów dla pedagogów-wychowawców w MOW i MOS w Polsce. Zajęcia odbyły się na terenie tychże placówek w: Józefowie k/Warszawy, Wrocławiu, Poznaniu, Podzamczu Chęcińskim, Rembowie, Kielcach, Skarżysku Kamiennej. Celem tej aktywności było zapoznanie kadry pedagogicznej z efektem realizacji projektu innowacyjnego testującego, tj. edukacyjno-wychowawczą metodą pracy z nieletnimi oraz zaprezentowanie zasad jej wdrożenia do praktyki pedagogicznej.

W latach 2017–2020 roku byłam uczestniczką interdyscyplinarnego zespołu badawczego w ramach realizacji projektu pn. *Teatr, Mama, Tata i Ja*, finansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Realizatorami są: Areszt Śledczy w Kielcach i Teatr Lalki i Aktora „Kubuś” w Kielcach. Interdyscyplinarny zespół tworzyli badacze, m.in. z: UW, UJK, UJ oraz pracownicy służby więziennej. Celem przedsięwzięcia było wzmocnienie procesu resocjalizacji i readaptacji społecznej osób osadzonych. Koncepcja ogniskuje się na odbudowaniu więzi rodzinnych pomiędzy osadzonymi kobietami i mężczyznami a ich życiowymi partnerami/partnerkami i dziećmi. Działania polegają na wspólnych, comiesięcznych spotkaniach dzieci z matkami-więźniarkami lub ojcami-więźniami w teatrze. Kilkugodzinne, rodzinne kontakty poza murami więzienia obejmują udział w wydarzeniach kulturalnych, tj. obejrzenie spektaklu dla dzieci, warsztaty plastyczne, a także gry, zabawy, ogniska.

Efektom współpracy interdyscyplinarnego zespołu badawczego stało się opublikowanie dwóch artykułów naukowych w oparciu o przeprowadzone badania jakościowe wśród uczestników projektu.

Od 2018 roku do nadal biorę udział w Ogólnopolskich Seminariach Doktorskich i Podoktorskich w Uniwersytecie Łódzkim, na Wydziale Nauk o Wychowaniu. Są to naukowe, cykliczne spotkania odbywające się w formie czynnego uczestnictwa.

Od wielu lat prowadzę współpracę (działalność charytatywna) z różnymi instytucjami i organizacjami pozarządowymi, pracującymi na rzecz wsparcia i pomocy dla dzieci i młodzieży, doświadczających problemowych sytuacji życiowych.

Rezultatem zaprezentowanej aktywności jest cykl następujących publikacji autorskich i współautorskich.

Rozdział w monografii pod redakcją:

- Dąbrowska, A. (2022). *Założenia psychologii pozytywnej w projektowaniu alternatywnych metod pracy resocjalizacyjnej z nieletnimi* [w:] W. Ambrozik, M. Konopczyński (red.), *Współczesne problemy resocjalizacji. W stronę integracji teorii z praktyką*. Kraków: Impuls, s. 307–321.

Rozdział w pracy zbiorowej:

- Szpringer M., Dąbrowska A., Kosecka J., Surowiec M. (2014). *Uczestnictwo w programach profilaktycznych i oczekiwania względem profilaktyki w opinii młodzieży szkół gimnazjalnych i licealnych* [w:] A. Skuza, A. Pierścińska-Maruszewska, A. Dąbrowska, *Profilaktyka społeczna w rodzinie i szkole. Wybrane zagadnienia*. Warszawa: Pedagogium Wyższa Szkoła Nauk Społecznych, s. 63–78 (seria Resocjalizacja Polska, ISSN 2081-3767).

Artykuły:

- Dąbrowska A., Kuształ J. (2019). *Dobre praktyki w zakresie ochrony dziecka w procesie resocjalizacji i readaptacji społecznej jego skazanych rodziców*. „Problemy Wczesnej Edukacji” 47 (4), s. 18–25, <https://doi.org/10.26881/pwe.2019.47.02>.
- Dąbrowska A., Kuształ J., Turczyk M. (2019). *Wsparcie procesu readaptacji społecznej skazanych na przykładzie programu „Teatr, Mama, Tata i Ja”*. „Archiwum Kryminologii” XLI/2, s. 335–363, <https://doi.org/10.7420/AK2019T>.
- Dąbrowska A., Banach-Marek J. (2017). *Ograniczone przestrzenie i próby ich poszerzenia u uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Włączanie w aktywność społeczną nieletnich przejawiających problemy adaptacyjne*. „Studia Edukacyjne” 42, s. 247–264, ISSN 1233-6688.
- Dąbrowska A. (2017). *Dorosłe dzieci z rodzin dysfunkcyjnych (DDD), czyli kilka słów o funkcjonowaniu oraz konsekwencjach życia w nieprawidłowym środowisku wychowawczym*. „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 568 (3), s. 3–15, ISSN 0552-2188.
- Świągost M., Dąbrowska A. (2017). *Właściwości stygmatu a sytuacja życiowa człowieka zagrożonego stygmatyzacją*. „Studia Edukacyjne” 40, s. 329–345, ISSN 1233-6688.
- Dąbrowska A., Wojtkowiak M. (2017). *Uprawdzenia i porwania rodzinne. Wybrane konteksty kryzysów rodziny i próby ich rozwiązywania*. „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 570 (5), s. 14–25, ISSN 0552-2188.
- Ryś M., Dąbrowska A., Wesołowska M. (2016). *Educational Attitudes and Social Competences and Hope for Success of Adolescent Children*. Rumunia, Albi Iulia: „The Journal of Learning, Development and Community” 1, s. 67–77, ISSN 2537-4354.
- Dąbrowska A. (2010). *Znaczenia miłości dla jednostki, rodziny i społeczeństwa*. „Kwartalnik Naukowy Towarzystwa Uniwersyteckiego Fides et ratio” 4 (4), s. 68–71, ISSN 2082-7067.

6. Działalność dydaktyczna i organizacyjna

Działalność naukowo-badawczą łączę nieprzerwanie z działalnością dydaktyczną i organizacyjną.

W ciągu ponad dwóch dekad mojej pracy zawodowej w wyższych uczelniach prowadziłam i wciąż prowadzę wykłady i ćwiczenia z następujących przedmiotów: pedagogika opiekuńcza, resocjalizacja w środowisku otwartym, praca z rodziną dysfunkcyjną, patologie i dysfunkcje życia rodzinnego – rodzina ryzyka, innowacje w zakresie opieki nad dzieckiem zagrożonym, wchodzenie w dorosłość usamodzielnianych wychowanków różnych form opieki, patologie społeczne. Realizuję także w Akademii Krakowskiej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego autorskie konwersatorium: diagnoza i rozwiązania pomocowe dla eurosierot. Jestem opiekunem ponad 100 prac licencjackich i około 50 prac magisterskich.

Własne predyspozycje do zarządzania zasobami ludzkimi wykorzystuję do organizowania zespołów badawczych przy realizacji projektów finansowanych ze środków UE. Umiejętności te, jak sądzę, stały się ważnym kryterium przy wyborze mnie na kierownika Katedry Pedagogiki, dziekana Wydziału Pedagogiki, a następnie dziekana Wydziału Pedagogiki i Nauk o Zdrowiu.

W roku akademickim 2013/2014 współuczestniczyłam w przygotowaniu dokumentacji do uruchomienia II stopnia studiów na kierunku pedagogika w Wyższej Szkole Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim; ostatecznie studia zostały uruchomione.

Po zmianie miejsca zatrudnienia, od 2016 roku w Uniwersytecie Jagiellońskim, w Zakładzie Teorii Wychowania i Opieki pełniłam funkcję sekretarza zakładu. Tę samą funkcję pełnię również po zmianie zakładu i rozpoczęciu pracy (od marca 2022 roku) w Zakładzie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji.

W roku akademickim 2016/2017 na Wydziale Filozoficznym UJ uczestniczyłam w komisji rekrutacyjnej dla cudzoziemców.

Za ważne osiągnięcie dydaktyczne uznaję wysokie oceny, które otrzymuję od studentów w każdym roku akademickim.

7. Nagrody i wyróżnienia

Nagroda zespołowa III stopnia przyznana mi przez JM Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego za osiągnięcia naukowe w roku 2016.

8. Dane naukometryczne

Sumaryczny wskaźnik mojej aktywności publikacyjnej po doktoracie obliczony w oparciu o kryteria wyodrębnione na podstawie Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, a następnie Ministra Edukacji i Nauki zgodnie z kryteriami określonymi przez ministerstwo.

Liczba punktów (zgodna z datą/rokiem wydania) za publikacje: 878

Liczba cytowań publikacji według dostępnej bazy Google Scholar wynosi: 26

Indeks Hirscha opublikowanych prac, według dostępnej mi bazy Google Scholar, wynosi IH: 4

9. Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1–6 wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej

- Monografia *Zasoby osobiste i społeczne a dobrostan psychiczny wychowanków MOW*, wskazana przeze mnie jako główne osiągnięcie, znalazła zainteresowanie w jednym z wydawnictw z II poziomu wykazu wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe. W oparciu o to, przygotowałam wniosek o dofinansowanie tłumaczenia książki na język angielski. Projekt złożyłam w lutym 2023 roku na konkurs: *Doskonała Nauka II wsparcie monografii naukowych*, ogłoszony przez Ministerstwo Edukacji i Nauki;
- Obecnie opracowuję projekt do NCN w ramach konkursu OPUS. Koncepcja jest kontynuacją diagnozy przeprowadzonej na podstawie grantu Miniatura 4 (badania pilotażowe) i odnosi się do badań wzdłużnych. Celem projektu jest empiryczna weryfikacja modelu ukazującego, w jaki sposób zasoby osobiste i społeczne wychowanków MOW wiążą się z dobrostanem psychicznym, umożliwiając optymalizację resocjalizacji/readaptacji społecznej. Badania zaplanowane są na dwa lata i zamierzam przeprowadzić je w sześciu fazach;
- W 2016 roku, w ramach współpracy z włoską fundacją Exodus, opracowany został ponadnarodowy projekt badawczy, stanowiący kontynuację innowacyjnego, testującego (*Drogowskaz życiowy*). Projekt złożono na konkurs ogłoszony przez NCBR.